

Черняк А. М.,
кандидат юридичних наук,
співробітник СБ України

ПОШУК ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ЗЛОЧИНИ НА КАНАЛІ МІЖНАРОДНОГО СТУДЕНТСЬКОГО ОБМІНУ

Використовуючи результати наукових досліджень провідних науковців питань поняття та сутності оперативного пошуку фактичних даних про злочинні посягання у статті обґрунтовується поняття й значення оперативного пошуку для встановлення даних про злочини у міжнародному студентському обміні нашої держави.

Ключові слова: оперативний пошук, фактичні дані, міжнародний студентський обмін, виявлення ознак злочину, зміст оперативного пошуку, своєчасність та оперативна значущість матеріалів, оперативно-розшукова справа.

Используя результаты научных исследований ведущих ученых вопросов понятия и сущности оперативного поиска фактических данных о преступных посягательствах в статье обосновывается понятие и значение оперативного поиска для установления данных о преступлениях в международном студенческом обмене нашего государства.

Ключевые слова: оперативный поиск, фактические данные, международный студенческий обмен, выявление признаков преступления, содержание оперативного поиска, своевременность и оперативная значимость материалов, оперативно-розыскное дело.

Важливість міжнародного студентського обміну для нашої держави завжди була значною. Водночас, за останні п'ять років кількість іноземних студентів в Україні зросла у більш ніж половину та складає понад 65 тисяч осіб, відповідно суттєво збільшились надходження до державного бюджету нашої держави, а враховуючи трьохразову девальвацію національної валюти та те, що потенційні іноземні студенти сплачують за навчання у іноземній валюті, відповідні надходження у державний бюджет збільшились у понад два рази.

Окрім цього, потрібно розуміти й іміджеву важливість навчання в нашій державі значного числа іноземних студентів з різних континентів. Особливої актуальності зазначене набуває зважаючи на тотальну інформаційну агресію на міжнародній арені з боку країни – агресора.

Водночас, слід зазначити, що разом з позитивними аспектами розвитку міжнародного студентського обміну, зростає й рівень злочинності у вказаній сфері. Зокрема, є непоодинокі випадки використання міжнародного студентського обміну для організації в'їзду в Україну та подальшого незаконного виїзду

в країні ЄС своїх прихильників релігійно-екстремістськими організаціями «ІДІЛ», «Хезболла», «Хамас», «Джамаат Ісламі», налагодження міжнародними злочинними угрупованнями каналів торгівлі людьми та інше.

Посилюється й криміногенна ситуація в середовищі компактного проживання чи тимчасового перебування іноземних студентів (гуртожитки, торговельні ринки тощо). Окрім цього, значна кількість протиправних діянь вчиняється й українськими громадянами по відношенню до іноземних студентів чи використовуючи власне посадове становище (представники ВНЗ, МВС, ДМС, ДПС України та ін.).

Таким чином, з метою попередження та припинення вищевказаних негативних проявів, постає нагальна потреба проведення якісного й своєчасного пошуку фактичних даних про протиправні діяння у міжнародному студентському обміні нашої держави.

Так, згідно положень ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1].

Водночас, поняття та сутність пошуку фактичних даних про протиправні діяння законодавець не розкриває. В той же час, зважаючи на те, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому Кримінально-процесуальним кодексом України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення

для кримінального провадження та підлягають доказуванню, тобто здійснюють їх пошук [2].

Водночас, ані в законодавстві, ані у відомчих нормативно-правових актах, не розкривається поняття та сутність оперативного пошуку кримінальних правопорушень у міжнародному студентському обміні. Постає проблема, що та як шукати, як реалізовувати заходи з оперативного пошуку даних про кримінальні правопорушення, тобто необхідно визначити авторське поняття та розкрити сутність оперативного пошуку фактичних даних про злочини в міжнародному студентському обміні.

Слід зазначити, що проблемі дослідження поняття й сутності оперативного пошуку присвячено праці В. М. Атмажитова, О. М. Бандурки, О. Ф. Долженкова, І. П. Козаченка, М. С. Мазуренка, Д. Й. Никифорчука, В. П. Німчика, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, Г. В. Прокоповича, В. Г. Севрука, Д. Б. Сергєєвої, В. П. Шеломенцева, І. Р. Шинкаренка та ін. Однак, єдиного підходу до визначення поняття оперативного пошуку не має й досі, що негативно позначається на правозастосовній роботі, у тому числі й в ході оперативного пошуку фактичних даних про злочини у міжнародному студентському обміні нашої держави

Так, В. М. Атмажитов, пошукову роботу розуміє як комплекс розвідувально-пошукових заходів із використанням необхідної сукупності оперативного-розшукових методів, вибір і поєднання яких пов'язані з конкретною оперативною обстановкою та завданнями боротьби зі злочинністю [3, с. 26–28].

В свою чергу авторський колектив підручника із загальної частини оперативно-розшукової діяльності (Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.) зазначають, що оперативний пошук є врегульована нормативно-правовими актами діяльність оперативних підрозділів з отримання, перевірки, систематизації і використання інформації, здобутої у процесі оперативного обслу-

говування об'єктів та галузей економіки про ознаки злочинів, а також осіб, які до них причетні [4, с. 91–103].

Ю. Ю. Орлов зазначає, що оперативний пошук, з праксеологічної точки зору, є розвідкою, яка проводиться з метою здобуття оперативно-розшукової інформації. Під час такого пошуку може здійснюватися реалізація отриманої інформації, зокрема, шляхом відвернення злочинів на етапі задуму й готування та їх припинення на етапі замаху та вчинення [5, с. 202–203].

До основних напрямів оперативного пошуку науковці відносять: виявлення фактів вчинення або підготовки злочинів; виявлення предметів та документів, що містять ознаки злочинної діяльності; виявлення осіб, які можуть бути віднесені до категорії підозрюваних, очевидців або потерпілих [6, с. 96–98]. І. П. Козаченко стверджував, що при здійсненні оперативно-розшукової діяльності оперативний працівник здійснює пошук і фіксацію фактичних даних (доказової інформації) про ознаки злочину та осіб, які його вчинили, виявляє можливі носії доказової інформації, визначає способи її одержання [7, с. 14]. Тобто оперативний працівник виявляє та визначає інформацію про протиправну подію, у тому числі на каналі міжнародного студентського обміну.

Теорією оперативно-розшукової діяльності визначено, що оперативний пошук – це система оперативно-розшукових заходів, що організують та здійснюють оперативні підрозділи для виявлення осіб та фактів, які мають значення для діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю [8, с. 538]. Вона здійснюється за трьома напрямками: виявлення фактів вчинення або підготовки злочинів; виявлення предметів та документів, що містять ознаки злочинної діяльності; виявлення осіб, які можуть належати до категорії підозрюваних, очевидців або потерпілих [9, с. 47–54]. Оперативний пошук як напрям діяльності з виявлення кримінальних право-

порушень розглядається як виявлення, пошук, розшук [10, с. 17].

Проведений аналіз викладених думок науковців ще раз підтверджує, що певного підходу до визначення поняття оперативного пошуку немає й досі. Однак, враховуючи його результати, найбільш вдалим є визначення оперативного пошуку, яке наводить М. А. Погорєцький, а саме те, що оперативний пошук – це одна з форм ОРД, що являє собою систему розвідувально-пошукових заходів, які здійснюють її уповноважені суб'єкти для отримання та перевірки первинної інформації щодо осіб, предметів і подій, які становлять для оперативних підрозділів оперативний інтерес, з метою встановлення ознак злочину чи спростування інформації про нього [11, с. 114–121].

Вивчаючи питання змісту й сутності оперативного пошуку про протиправні дії у міжнародному студентському обміні потрібно відмітити, що науковці [12; 13; 14] у теорії ОРД визначають наступні його елементи: сферу оперативного пошуку (місце вчинення злочину); об'єкти оперативного пошуку (особи, які становлять оперативний інтерес, а також предмети й документи, що містять ознаки злочинів); суб'єктів оперативного пошуку (оперативні працівники та негласний апарат, які здійснюють пошук правопорушень); методи оперативного пошуку.

Ю. Ю. Орлов зазначає, що з праксеологічної точки зору оперативний пошук є розвідкою, яка проводиться для отримання оперативно-розшукової інформації, насамперед у кримінальному середовищі. Під час оперативного пошуку може здійснюватися реалізація отриманої інформації, зокрема, шляхом відвернення злочинів на етапі задуму й готування та їх припинення на етапі замаху та вчинення [15, с. 6].

Важливо зазначити, що основу оперативного пошуку складає його інформаційне забезпечення – циклічний процес пошуку, збору, систематизації аналізу, зберігання, видачі інформації та її ви-

користання для прийняття відповідних рішень. А до його заходів належать: прогнозування; розвідувальні опитування; профілактично-пошукові заходи; оперативні установки; оперативні маркування та ототожнення, осіб, предметів та речовин; особистий пошук та оперативний огляд місця; отримання довідкових даних; технічна розвідка тощо. Д. М. Середя вважає, що оперативно-розшукова діяльність складається з двох органічно пов'язаних між собою частин: пізнавальної, яка включає пошук, збір, аналіз і оцінку оперативно-розшукової інформації, та практичної, тобто реалізації отриманої інформації [16, с. 5].

Потрібно враховувати й той факт, що раніше пошук був однією з стадій оперативно-розшукової діяльності, поруч з перевіркою й розробкою, а зараз, згідно положень Кримінального процесуального кодексу України, уповноважені суб'єкти при виявленні ознак злочину невідкладно вносять відповідні відомості до ЄРДР та розпочати досудове розслідування [2], припиняючи ОРД та започатковуючи кримінально-процесуальну діяльність. Тобто, законодавець суттєво обмежив оперативний пошук фактичних даних про злочини у часі й просторі.

Аналіз вищевказаних авторських понять й думок, а також матеріалів ОРД, дає підстави визначити поняття оперативно-пошуку фактичних даних про злочини на каналі міжнародного студентського обміну, як систему розвідувально-пошукових заходів, які здійснюють уповноважені суб'єкти оперативно-розшукової

діяльності для отримання та перевірки первинної інформації щодо осіб, предметів і подій, які становлять оперативний інтерес.

Підсумовуючи викладене, слід відзначити, що розуміння поняття й сутності оперативно-пошуку фактичних даних про злочини на каналі міжнародного студентського обміну є достатньо важливим для представників відповідних уповноважених органів, як на стадії попередження й виявлення можливих протиправних проявів, так і на етапі документування злочинних для подальшого притягнення до кримінальної відповідальності. Особливої важливості вказане набуває враховуючи міждержавний, міжнаціональний характер галузі, де мають місце відповідні протиправні прояви – міжнародний студентський обмін, транскордонний характер можливої протиправної діяльності та надзвичайної небезпечності її окремих видів (експорт тероризму, торгівлі людьми тощо). У даному випадку будь-яка некоректна діяльність уповноважених державою представників – суб'єктів ОРД, окрім відповідальності згідно українського законодавства, може призвести до міжнародної напруги й міждержавних конфліктів.

Водночас, для якісного проведення заходів оперативно-розшукової діяльності, зокрема й оперативно-пошуку даних про фактичної протиправної діяльності на каналі міжнародного студентського обміну, важливим є також розкриття сутності поняття фактичні дані, що є предметом окремого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. *Атмажитов В. М.* Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Общая часть: учеб. / В. М. Атмажитов. – М.: Акад. МВД СССР, 1990. – 564 с.
4. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: підруч. / Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.; під заг. ред. Л. В. Бородича. – Луганськ: Луган. ін-т внутр. справ, 1999. – 390 с.
5. *Орлов Ю. Ю.* Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика): моногр. / Орлов Ю. Ю. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 559 с.

6. Боротьба з господарськими злочинами: навч. посіб. / відп. ред.: Ф. А. Лопушанський, Ю. Л. Титаренко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Донецьк: Донец. ін-т внутр. справ, 1997. – 159 с.
7. *Козаченко І. П.* Оперативно-розшукова діяльність як державно-правова форма боротьби зі злочинністю (поняття, суть та завдання оперативно-розшукової діяльності): навч. посіб. / *Козаченко І. П.* – К.: УАВС, 1995. – 44 с.
8. *Конопля Н.* Оперативний пошук / Н. Конопля, Б. Усенко // Міжнародна поліцейська енциклопедія. / відп. ред.: В. В. Коваленка, Є. М. Моїсєєва, В. Я. Тація, Ю. С. Шемшученка. – К.: Атіка, 2010. – Т. VI: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – 2010. – С. 538.
9. *Николаюк С. І.* Особливості оперативного пошуку первинної інформації про злочини, пов'язані з обігом дорожніх металів та каміння / С. І. Николаюк, Ю. А. Казанцев // Науковий вісник КНУВС. – 2006. – № 2. – Ч. 2. – С. 47–54.
10. *Петросян В. Г.* Тактика виявлення злочинів, вчинених суб'єктами підприємництва, з ознаками фіктивності / В. Г. Петросян // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – Ірпінь, 2010. – № 3 (50). – С. 210–217.
11. *Погорецький М. А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: моногр. / М. А. Погорецький. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.
12. *Николаюк С. І.* Тактика оперативного пошуку ознак економічних та загально кримінальних злочинів: порівняльний аналіз / С. І. Николаюк // Науковий вісник НАВС. – К., 2012. – № 1. – Ч. 2. – С. 113–122.
13. Протидія злочинам в сфері земельних відносин: навч. посіб. / С. В. Андрусенко, О. М. Бандурка, О. С. Тарасенко та ін.; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова. – Х.: ХНУВС, 2013. – 170 с.
14. *Тарасенко О. С.* Оперативний пошук ознак злочинів, що вчиняються у будівельній сфері / О. С. Тарасенко, О. С. Тарасенко // Науковий вісник НАВС. – К., 2012. – № 2. – Ч. 2. – С. 158–164.
15. *Орлов Ю. Ю.* Розвиток форм оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі / Ю. Ю. Орлов // Науковий вісник НАВС. – К., 2013. – Вип. № 1, Ч. 2. – С. 6–16.
16. *Середа Д. М.* Тактика розкриття злочинів у сфері приватизації оперативними підрозділами ОВС: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 / Д. М. Середа; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2001. – 20 с.

Chernyak A. Search for factual criminal data within international students exchange.

In this article, the author emphasised that financial and image reputation has always been of substantial importance for our country. At the same time emphasizing that together with the positive aspects of this development, comes with it high level of crime with the tendencies of using this sector for organising illegal migration of members of International terrorist organisation into EU countries and forming a transnational criminal group on human sales and trafficking.

For precautionary purposes, and solution to stopping the above stated by the author, comes the need for the qualitative and timely search for the actual data of the criminal activities in the International Students exchange in our country. At the same time, the laws and the degrees do not reveal the basic concepts and essence of operative search of criminal violation in the International Student exchange program.

Analysing the author's understanding, and the materials of operatively search activity, gave the author the bases of defining the concept of operative search of factual data of crimes within the International student exchange program, as system of reconnaissance and search activities, conducted by designated personnel, members of operative search activities, for obtaining and verification of primary information on persons, subjects and events which is of operational importance.

In conclusion, the author shows the importance of understanding the concept and the essence of operational search of factual data on criminal activities within the International Students exchange programs for the representatives of various authorities concern both at preventive and detection stages of the possible illicit actions and the stages of documentation of illicit activities for subsequent bring to criminal responsibility.

Keywords: *operational search, factual data, International student exchange, detection of criminal signs, content of operational search.*

Стаття надійшла до редакції журналу 04.11.2015 р.